

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

ANA VIDOVIĆ
ZAVRŠNI RAD

PREDČITAČKE VJEŠTINE U VRTIĆU

Čakovec, rujan 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Čakovec)

PREDMET: Metodika hrvatskog jezika i književnosti 2

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Ana Vidović

TEMA ZAVRŠNOG RADA: PREDČITAČKE VJEŠTINE U VRTIĆU

MENTOR: izv.prof.dr.sc. Tamara Turza-Bogdan

Čakovec, rujan 2018.

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
SUMMARY	2
1. UVOD.....	3
2. PREDČITAČKE VJEŠTINE.....	4
2.1. Funkcija i svrha pisanog jezika	4
2.2. Tehničke karakteristike pisma	4
2.3. Uporaba glasovne strukture riječi.....	5
2.4. Grafo-foničko znanje.....	5
2.5. Fonološka svjesnost.....	6
3. PREDUVJETI ZA RAZVOJ VJEŠTINE ČITANJA	10
3.1. Unutarnji preduvjet za razvoj čitanja	10
3.2. Vanjski preduvjet za razvoj čitanja	12
4. KVALITETNO OKRUŽENJE ZA RAZVOJ PREDČITAČKIH VJEŠTINA ..	14
5. FAZE I PROCESI USVAJANJA TEHNIKE ČITANJA.....	16
6. SIMPTOMI KOJI UPUĆUJU NA Odstupanje u razvoju PREDVJEŠTINA ČITANJA	18
7. USPORENI RAZVOJ ČITANJA.....	19
8. PRAKTIČNI DIO – AKTIVNOSTI ZA RAZVOJ PREDČITAČKIH.....	22
8.1. Opis provedenih aktivnosti u vrtiću	22
8.2. Refleksija o provedenim aktivnostima	26
9. ZAKLJUČAK.....	32
LITERATURA.....	34

KRATKA BIOGRAFSKA BILJEŠKA .**Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.**

Izjava o samostalnoj izradi rada

Izjava o javnoj objavi rada

SAŽETAK

Ovaj rad govori o značajnosti usvajanja predčitačkih vještina u predškolskoj dobi te kako ih razvijati i poticati. Najprije su definirane predčitačke vještine te kako teče njihov proces usvajanja. Kao najbolji prediktor izdvaja se fonološka svjesnost koja se očituje kroz prepoznavanje riječi koje se rimuju, prebrojavanje slogova, odvajanje početka riječi od kraja te izdvajanje glasova u riječi. Predčitačke vještine razvijaju se pod utjecajem različitih unutarnjih i vanjskih čimbenika. Kada se govori unutarnjim čimbenicima, njih čine genska funkcija i neoštećenost funkcije i građa živčanih puteva, dok se vanjski čimbenici pojavljuju u prenatalnom razdoblju, materijalnoj i socijalnoj okolini ranog djetinjstva te kulturnim čimbenicima. Rad se dotiče i kvalitetnog djetetovog okruženja koje je naročito potrebno u poticanju predčitačkih vještina. Zatim, navedeno je kako teče proces usvajanja čitanja te koje su faze potrebne kako bi učenje čitanja bilo uspješno. Međutim, postoje i simptomi koji mogu ukazivati na pojavu teškoće u učenju čitanja. Jedan od tih simptoma je usporeni razvoj čitanja. Praktični dio obavljen je u dječjem vrtiću „Izvor“ u Samoboru. Djeci su ponuđene aktivnosti koje potiču predčitačke vještine kao što je prepoznavanje prvog i zadnjeg glasa u riječi. Provedenim aktivnostima i promatranjem djece u radu, primijetila sam kako većina djece razumiju da se riječ sastoji od glasova i da svaki glas ima određeno slovo.

Ključne riječi: predčitačke vještine, fonološka svjesnost, kvalitetno okruženje, usporeni razvoj čitanja

SUMMARY

This work is talking about the importance of adopting pre-reading skills in pre-school age and how to develop and encourage them. At first are defined pre-reading skills and how their adopting process is going on. The best predictor is the phonological awareness which is manifested through the recognition of the words being rhymed, counting the slogans, separating the beginning of the word from the end and separating the voices into words. Pre-reading skills are developed under the influence of various internal and external factors. When it comes to internal factors, they are made up of genomic function and undeserved function and texture of nerve paths, while external factors appear in the prenatal period, material and social environment of early childhood and cultural factors. Work is also concerned with the quality of the child's environment which is especially needed in promoting pre-arts skills. Then, it is stated that the reading process is being followed and what phases are needed to read the reading successfully. However, there are also symptoms which may indicate the difficulty of learning how to read reading. One of these symptoms is the slow development of reading. Practical part was done at the kindergarten "Izvor" in Samobor. Children are offered activities that stimulate pre-reading skills such as recognizing the first and last voice in words. Conducted activities and observation of children in work, I noticed that most children understand that the word consists of voices and that each voice has a specified letter.

Keywords: pre-reading skills, phonological awareness, quality environment, slow reading development

1. UVOD

Potrebno je mnogo različitih čimbenika da bi se razvio dječji govor. Dijete u interakciji s okolinom spontano razvija slušanje i govorenje, dok čitanje i pisanje zahtjeva sustavnu poduku. Čitanje je složena aktivnost koja ovisi o nekoliko sposobnosti i vještina što se postupno razvijaju. Kako bi dijete naučilo čitati potrebno je da svaki glas u riječi provede u dogovoreni glas odnosno slovo.

Dijete će postati dobar čitatelj ukoliko ima dobro razvijene predčitačke vještine. Uloga odgajatelja i roditelja je od neprocjenjive važnosti u pripremi djeteta za opismenjavanje. Njihova zadaća je da osiguraju poticajnu okolinu u kojoj dijete može učiti, a istovremeno će ga potaknuti da se zainteresira za knjige i čitanje.

2. PREDČITAČKE VJEŠTINE

Najvažniji zadatak djeteta u početnom školovanju je usvajanje vještina čitanja i pisanja.¹ Svijest o čitanju kod djece se razvija vrlo rano. Za pravilan razvoj čitačke vještine nužna je priprema koju kod djeteta možemo primijetiti između 2 i pol i 3 godine života. Kod tih godina se već pokazuje osnovno razumijevanje funkcije i značenja pisanog jezika. Takva osjetljivost za smisao i karakteristike pisanog jezika nazvano je predčitačkim vještinama. (Čudina-Obradović, 2002b) Kako bi dijete usvojilo predčitačke vještine potrebna je priprema koja je preduvjet za razvoj čitačkih vještina. U određenom razdoblju, točnije oko treće godine života, razvijenost (nerazvijenost) predčitačkih vještina mogu biti jasan znak hoće li dijete imati teškoće u usvajanju čitanja. Predčitačke vještine podrazumijevaju osjetljivost za smisao i karakteristike pisanog jezika. Čudina-Obradović navodi četiri faze u razvoju predčitačkih vještina: funkcija i svrha pisanog jezika, tehničke karakteristike pisma, svijest o uporabi glasovne strukture riječi i grafo-foničko znanje.

2.1. Funkcija i svrha pisanog jezika

Funkcije i svrhe pisanog jezika, dijete je svjesno s 2 i 3 godine. Ono prepoznaje da netko upravo čita ili piše, svjesno je da iz pisanog teksta dolazi poruka, te da se čitanjem uoči i primi poruka. „Ta se svijest pojavljuje kao prvi dojam o pismu, a njezino pojavljivanje ovisi o prilikama djeteta da primijeti uporabu pisanih informacija o svom neposrednom okruženju, te da i u njoj samo djeluje.“ (Čudina-Obradović, 2002b, str. 21)

2.2. Tehničke karakteristike pisma

Između 4. i 5. godine života osvještavaju se pojmovi o tehničkim i dogovornim karakteristikama pisma, dijete postaje svjesno razlike u slovima, javlja se svijest o smjeru pisanja s lijeva desno i odozgo – dolje, usvaja pojmove kao što su slovo, riječ, točka, postupno se pojavljuje osviještenost glasovne strukture riječi.

¹ <http://www.centar-logos.hr/predcitacke-vjestine/> (22.7.2018.)

2.3. Uporaba glasovne strukture riječi

Između 5. i 6. godine pojavljuje se svijest o uporabi glasovne strukture riječi u čitanju. Dijete je svjesno da su riječi sastavljene od glasova. Spremno je na igru rastavljanja riječi na glasove, uživa u rimi i uočava aliteracije. „Ta je svijest osnova za razvoj čitačke vještine, jer omogućuje djetetu da tijekom glasovnog govora podijeli u apstraktne jedinice – foneme koji će odgovarati pisanim simbolima – slovima.“ (Čudina-Obradović, 2002b, str. 22)

2.4. Grafo-foničko znanje

Oko 6. i 7. godine, kod neke djece i prije, razvija se grafo-foničko znanje. Djeca stječu spoznaju korespondencije između glasa i dogovorenog znaka za taj glas – slova. Tada je spremnost za učenje čitanja najbolja, a dijete time poboljšava predčitačku vještinu raščlambe riječi na glasove.

„Danas se predčitačke vještine smatraju važnim predznakom buduće čitačke, pa i opće školske uspješnosti. Početke predčitačke vještine možemo primijetiti već kod trogodišnjaka kao prepoznavanje i pamćenje rime. Četverogodišnjaci i petogodišnjaci sposobni su za prepoznavanje rime i pamćenje pjesmica u rimi, kao i za prepoznavanje prvog i zadnjeg glasa u riječi. Šestogodišnjaci i sedmogodišnjaci sposobni su za glasovnu raščlambu riječi, prepoznaju glasovne igre riječima i aliteraciju, sposobni su za svrstavanje riječi prema početnom i završnom glasu.“ (Čudina-Obradović, 2002b, str. 22)

Kako bi razvoj predčitačkih vještina bio pravilan, potrebno je kvalitetno dječje okruženje koje je bogato pisanim sadržajima, ali i poučavanje koje će olakšati i glasno osvijestiti i primjenu abecednog načela. Da bi dijete moglo bez problema usvojiti abecedno načelo, potrebno je da prethodno, u predškolskom razdoblju, usvoji niz predčitačkih vještina. Predčitačke vještine dijete će steći spontano, u svakodnevnom životu, ako roditelj s njim razgovara, čita mu, usmjerava na cilj i važnost čitanja, širi njegov rječnik i znanje o svijetu oko njega i daje mu dovoljno prilika da i samo aktivno isprobava vještine pričanja, prepričavanja, rukovanja knjigama, olovkama i drugim pisaćim priborom.

Predčitačke vještine se razvijaju kroz različite aktivnosti. Kroz svakodnevne razgovore s roditeljima, šalama, postavljanjem pitanja i odgovaranjem na njih, pričanjem i prepričavanjem priča dijete stječe glasovne vještine. Pod tim vještinama se podrazumijeva: razumijevanje smisla rečenice, uočavanje da se rečenica sastoji od riječi, da rečenica ima značenje te da priča ima početak, sredinu i kraj. Sve to pomaže djetetu da poslije razumije što čita.

Upoznavanje obilježja teksta dijete stječe zajedničkim razgledavanjem i čitanjem slikovnice s roditeljem. To je predčitačka vještine gdje dijete uočava kako se drži knjiga, kako rečenice teku s lijeva na desno i odozgo na dolje, te što je najbitnije, uočiti će da se rečenice koje izgovara ono ili roditelj mogu zapisati i da će se čitanjem pretvoriti u riječi koje se izgovaraju. Kao najvažnija predčitačka vještina smatra se glasovna osjetljivost jer ona omogućuje zamjenu glasova slovima i zamjenu slova glasovima, što je zapravo početak čitanja.

2.5. Fonološka svjesnost

Autori Bishop i Snowling (2004.) te Catts i Kamhi (2005.) spominju kako je sve veći broj istraživanja koja su usmjerena na procese u pozadini jezičnog razvoja ili na značaj jezika za čitanje. U predškolskome periodu, mjere fonološke obrade su izuzetno dobri prediktori usvajanja vještine čitanja. Unutar novijih istraživanja predvještina čitanja, fonološka svjesnost, fonološko imenovanje i fonološko pamćenje također se smatraju kognitivnim procesima koji su odgovorni za teškoće u prepoznavanju riječi. Najviše pozornosti usmjereno je fonološku svjesnost, fonološko imenovanje i prepoznavanje slova, ali kao dva najbolja prediktora za uspjeh u čitanju izdvajaju se fonološka svjesnost i prepoznavanje slova.

(Nation i Snowling, 2004.) Fonološka svjesnost je prepoznavanje, stvaranje i baratanje usvojenim dijelovima od riječi, a očituje se kroz prepoznavanje riječi koje se rimuju, prebrojavanje slogova, odvajanje početka riječi od kraja, te izdvajanje glasova u riječi. Također, možemo reći da je to sposobnost rastavljanja riječi na glasove i sastavljanje glasova u riječi, povezivanje glasova sa slovima i na kraju, razumijevanje napisane riječi.

Za razvoj fonološke svijesti postoji slijed odnosno razine koje idu od svjesnosti većih jedinica do više razine osjetljivosti, o postojanju malih jedinica u svim pozicijama unutar riječi.

Razvoj fonološke svjesnosti (Kadaverek i Justice, 2004.)²

FONOLOŠKA SVJENOST	OPIS	RAZINA	RAZVOJNO OČEKIVANJE
Svjesnost o riječima	Odjeljuje rečenice u riječi	Plitka	Rano ili srednje predškolsko razdoblje
Svjesnost o slogovima	Odjeljuje višesložne riječi u slogove (slogovanje)	Plitka	Rano ili srednje predškolsko razdoblje
Svjesnost o rimi	Prepoznaje rimu, proizvodi parove riječi koje se rimuju	Plitka	Rano ili srednje predškolsko razdoblje
Svjesnost o onetu	Odjeljuje prvi dio riječi od ostalog dijela; spaja prvi dio riječi s ostatkom riječi	Plitka	Kasno predškolsko razdoblje
Prepoznavanje slova	Prepoznaje glasove na početku i na kraju riječi, prepoznaje riječi koje započinju istim glasom	Plitka	Kasno predškolsko razdoblje
Glasovno stapanje	Stapa glasove u riječi	Duboka	Kasno predškolsko razdoblje
Glasovna raščlamba	Raščlanjuje glasove u riječi	Duboka	Srednje do kasno predškolsko razdoblje
Pobrojavanje glasova	Prepoznaje broj glasova	Duboka	Pred polazak u školu do kraja 1. razreda
Manipulacija glasovima	Briše, dodaje i premješta glasove unutar riječi	Duboka	Prvi razredi školovanja

Stoga, slijed fonološke svjesnosti se smatra univerzalnim, međutim, brzina kojom djeca u različitim jezicima napreduju, kroz različite razine, određena je obilježjima

² Ivšac Pavliša, J., Lenček, M. (2011). „Fonološke vještine i fonološko pamćenje: neke razlike između djece urednoga jezičnoga razvoja, djece s perinatalnim oštećenjima mozga i djece s posebnim jezičnim teškoćama kao temeljni prediktor čitanja“. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, Vol 47, br. 1, str. 4.

jezika. Na razvoj fonološke svjesnosti utječu uočljivost, složenost jezičnih oblika, položaj fenomena i obilježja izgovora.

„Razine razvoja fonološke svjesnosti kod djeteta urednog govorno-jezičnog razvoja:³

- prepoznavanje i slaganje rime (3-4 god.)
- prepoznavanje i segmentacija slogova (4-5 god.)
- prepoznavanje prvog glasa u riječima (5,5 god.)
- rastavljanje riječi na glasove i sastavljanje glasova u smislene cjeline – riječi (6 god.)
- stvaranje veze glas – slovo (6,5 god.)
- sposobnost stvaranja novih riječi dodavanjem, oduzimanjem ili premještanjem glasova u riječima (7 god.)“

Iako se laički nerijetko poistovjećuje s čitanjem, vrlo je važno imenovati slova. Poznavanje slova zahtjeva veze između vizualnog simbola i fonološkog oblika. Lakoća i tečnost imenovanja slova su ključni za čitanje, no, također neosporno je i znanje. Vizualna perceptivna složenost samih slova i sposobnost percepcije detalja uvjetuje mogućnost ranog ili kasnijeg usvajanja slova, kao i potrebu uvježbavanja i stvaranja perceptivnih preduvjeta za učenje slova. Također, vizualna svjesnost o pisanome utječe na prepoznavanje i imenovanje slova i ima važnu ulogu za kasnije čitanje. Stoga, prema autorima Everatt (2002.) i Singleton (2009.) vizualne teškoće mogu imati ključnu ulogu u smislu zapreka za usvajanje čitanja i pisanja.

³ <http://logotherapia.hr/dijagnostika-i-terapija/predcitacke-vjestine/> (22.7.2018.)

3. PREDUVJETI ZA RAZVOJ VJEŠTINE ČITANJA

Kod proučavanja psiholoških procesa i ponašanja potrebno je znati što dovodi do njihovog razvoja, je li to nasljeđe, biološki razvoj, urođenost ili posljedica vanjskih utjecaja kao što su kultura, obitelj, vršnjaci i škola. U skladu s time, Gruen i Gibson (2008.) razlikuju unutarnje i vanjske čimbenike koji utječu na dobar razvoj čitanja. Kako bi razvoj govornog i čitačkog funkcioniranja bio pravilan važna je interakcija nasljeđa i okoline. Utjecaj okoline će biti jači i izraženiji što su naslijeđene strukture slabije razvijene i podložnije oštećenju. Iako je uobičajeno da rizična djeca, zbog svojeg urođenog nedostatka izbjegavaju i pružaju otpor svakoj čitačkoj aktivnosti, upravo je potrebno da oni dobivaju najviše poticaja iz okoline.

U transakcijskoj teoriji (Sameroff, 2009.), interakcija okoline i djeteta se mijenja tijekom vremena. U međusobnom odnosu s roditeljima je najstabilnija, a kod interakcije s predškolskim i školskim okruženjem odnosi s okolinom se mijenjaju u odnosu prema djetetu, pa se tako loše interakcije pojačavaju kada dijete ne napreduje, a dobre se interakcije pojačavaju kad je dijete bez problema ili pokazuje napredne vještine u skladu s očekivanjima učitelja.

3.1. Unutarnji preduvjet za razvoj čitanja

Unutarnje čimbenike čine genska funkcija i neoštećenost funkcije i građa živčanih puteva. S obzirom da se u nekim obiteljima češće pojavljuju poremećaji čitanja, postoji mogućnost da su sposobnost dobrog čitanja i teškoće u čitanju određeni i nasljednim čimbenicima. Djeca i roditelji ne samo da imaju zajedničke genske karakteristike, već i okolinske uvjete i način života, te se na temelju toga analiziraju aspekti čitanja koji su pod utjecajem gena, a koji su posljedica utjecaja okoline. Iako je dokazano da povezanost između nasljeđa i fonemske svjesnosti uzrokuju teškoće u početnom učenju čitanja, nije pronađen neki određen gen koji bi uzrokovao disleksiju. Stoga, autori Gibson i Gruen (2008.) smatraju da postoji leksikom, skup gena, koji je odgovoran za govor, izražavanje i čitanje. Unutar tih gena, utvrđeni su geni koji se nazivaju „mjestima povećane osjetljivosti“, a čine ih rizični čimbenici za disleksiju. Međutim, svako od tih „mjesta“ može sadržavati mali ili suptilni utjecaj na razvoj disleksije, ali pravi utjecaj tek će nastati zbog nekih kombinacija tih mjesta, ili kombinacija tih mjesta te unutarnje ili vanjske okoline.

Kod istraživanja obitelji u Finskoj, autori Barr i Cuoto (2008.) utvrdili su postojanje gena za specifične sastavnice čitačke vještine, a to su fonemska svjesnost, dekodiranje, čitanje riječi, pisanje i pravopisno dekodiranje. Nadalje, istraživanje u Australiji i SAD-u, koje je proveo autor Byrne, pokazalo je da isti gen utječe na dekodiranje riječi, pisanje i na razumijevanje pročitano. Danas je utvrđeno da je jedna skupina gena odgovorna za fonološku obradu odnosno za dekodiranje glasova u slova i obrnuto, a druga skupina gena odgovorna je za čitanje riječi kao cjeline tj. vizualnu obradu. Otkrivanje gena za pojedine sastavnice čitačke vještine još uvijek ne pokazuju kako geni djeluju na razvoj kvalitetne čitačke vještine ili na razvoj teškoća u čitanju. Međutim, pomoću novih istraživanja nastoji se pronaći utjecaj povezujući gensku oštećenost s molekularnim promjenama u mozgu. Uglavnom, još ne postoji točna slika gena koji su zaduženi za čitanje, niti je poznato kako oni utječu međusobno te kako utječu na funkcioniranje mozga.

Razvoj dijagnostičke tehnologije omogućio je uvid u promatranje živčanih procesa u mozgu pomoću tehnike magnetske rezonancije (MRI).⁴ Tom metodom se proučava rad mozga, a postupak se naziva neurooslikavanje. Neurooslikavanje spada u uobičajenu metodu neuroznanosti koju čine spoznaja (kognitivna neuroznanost), ali i emocije (afektivna neuroznanost). Kao posebnu podvrstu kognitivne neuroznanosti smatra se kognitivna neuroznanost čitanja koja proučava čitanje pomoći neurooslikavanja. Rezultati kognitivne neuroznanosti daju sve jasniju sliku bioloških preduvjeta čitanja kod djece i odraslih, a najvažniji rezultati upozorili su na organizaciju živčane aktivacije mozga za vrijeme čitanja. Pod vodstvom znanstvenice Sally Shaywitz (2003.) utvrđeno je postojanje dvije temeljne skupine živčanih puteva koji su aktivirani pri čitanju:

1. živčani putovi koji su aktivni u početku učenja čitanja i upravljaju prepoznavanjem pojedinačnih glasova u riječi
2. živčani putovi koji su aktivni pri tečnom čitanju i omogućuju brzo i neposredno prepoznavanje riječi.

Kod novijih istraživanja čitanja pomoću magnetske rezonancije utvrđena je funkcija fuziformnoga girusa gdje tijekom čitanja nastaju složene reprezentacije slova koje sadržavaju njihov vizualni, ali istodobno i glasovni oblik. Pri učenju slova djeca

⁴ Čudina-Obradović, M. (2014.): *Psihologija čitanja: od motivacije do razumijevanja*. Zagreb:Golden marketing-Tehnička knjiga, str. 31.

stvaraju ortografsko-fonološku vezu te u fuziformnom girusu nastaje grafononički leksik. Različiti autori su otkrili kako kognitivna neuroznanost čitanja utvrđuje četiri važna područja za čitanje, tri se nalaze u lijevoj polutki mozga, a jedan u desnoj. Međusobna povezanost dijelova živčanog puta u aktivnom čitanju omogućuje povezivanje dijelova odgovornih za vizualne podražaje s dijelovima koji prerađuju zvučne signale.

Neuroznanstvenom analizom objašnjena je uloga sva četiri dijela živčanog puta kod aktivnog čitanja. Dejerinovo i Wernickeovo područje najvažniji su dio živčanog sustava odgovoran za čitanje. Wernickeovo područje za početno čitanje, Dejerinovo područje važno je kod tečnog čitanja, a Brocino područje ima pomoćnu ulogu u rastavljanju riječi na glasove.

3.2. Vanjski preduvjet za razvoj čitanja

Vanjski čimbenici se pojavljuju u prenatalnom razdoblju, materijalnoj i socijalnoj okolini ranog djetinjstva, nenamjernom i namjernom podučavanju te kulturnim čimbenicima poput vrijednosti i stavova društva, a uključeni su i slučajni čimbenici kao što su bolesti, traume ili druge specifične okolnosti. Postoji sedam skupina utjecaja okoline koji poboljšavaju ili otežavaju razvoj živčanih struktura potrebnih za čitanje:

1. socijalno-ekonomski položaj obitelji
2. obiteljski stavovi i vrijednosti
3. poticajnost govorne okoline u obitelji
4. poticajnost obitelji za razvoj pismenosti
5. nenamjerno obiteljsko podučavanje pismenosti
6. namjerno pripremanje za školu
7. utjecaji vrtićkih/školskih programa i metoda podučavanja čitanja (Čudina-Obradović, 2014.)

Osim okoline, utjecaj na razvoj čitačke vještine imaju i roditelji i predškolske ustanove, kao i školski programi te podučavanje čitanja u školi. Razvoj govora, brzina imenovanja, fonemska svjesnost, poznavanje slova i vještine kodiranja i dekodiranja, sve to uvjetuje djetetov normalni čitački razvoj. Najvažniji utjecaj za razvoj djetetove čitačke vještine ima obitelj. Obitelj utječe na dijete kroz

napredovanje u čitanju svojim materijalnim mogućnostima, svojim ozračjem, stavovima, navikama kod čitanja, nenamjernim poticanjem na govornu i čitačku aktivnost, te raznim oblicima namjernoga i organiziranog podučavanja čitanja. Kao najznačajniji utjecaj na razvoj čitanja i na školsku uspješnost nameće se obiteljski socijalno-ekonomski položaj (SEP), što znači da će čitački razvoj djece siromašnih i neobrazovanih roditelja biti ugrožen. Međutim, pokazalo se da SEP nije jedinstven pojam. Naime, položaj se sastoji od mnogobrojnih sastavnica koje se mogu međusobno nadopunjavati. Često su usko povezane, ali i često postoji raskorak.

Poticajnost u obitelji je istaknuta sastavnica za govor i čitačke vještine. „Dijete je u obitelji okruženo govorom, a o kvaliteti, čestoći i oblicima roditeljskog govora ovisi dječji govorni razvoj, razvoj rječnika i laki prijelaz na razumijevanje pisanog teksta.“ (Čudina-Obradović, 2014., str. 49) Govorna poticajnost povezana je s socijalno-ekonomskim položajem, stoga je važna emocionalna smirenost roditelja, njihovo strpljenje, zainteresiranost i usmjerenost na dijete. Istraživanja autora Philips i Lonigan (2007.) su pokazala da je najkorisniji onaj govor roditelja koji odražava zainteresiranost za dijete u ranim razdobljima, a postupno primjenjuje kombinaciju usmjeravanja i davanja sve veće slobode i samostalnosti. Takav govor će najbolje osigurati razvoj djetetova govora, spoznajne i socijalne kompetencije.

Stavovi i vrijednosti često su povezani s obrazovanošću roditelja. (Philips i Lonigan, 2007.) Njihovi stavovi prema čitanju su važni za djetetovu uspješnost u učenju čitanja. Djeca, čiji roditelji čitanja i čitačke aktivnosti provode kroz zabavu, više su motivirana i zainteresirana za knjigu. Na uspješnost djeteta, a i na školski uspjeh također djeluje i roditeljsko razumijevanje vlastite uloge u obrazovanju djeteta. Kad započne školovanje roditelji smatraju da njihova odgovornost prestaje te da je ono dužnost škole, no zapravo, uloga roditelja u tom razdoblju je vrlo važna.

Je li potrebno predškolsko podučavanje čitanja? To uglavnom ovisi o stavovima učiteljica. (Čudina-Obradović, 2014.) Neke učiteljice smatraju da dijete treba poznavati slova i dekodirati kako bi brže napredovali u učenju, dok, s druge strane, neke učiteljice smatraju da je teže raditi s djecom koja su prije škole naučila čitati, jer žele s djecom krenuti od početka. S obzirom da roditelji nisu kvalificirani za podučavanje čitanja, učitelji se protive da roditelji započnu učenje čitanja s djecom jer to može imati štetne posljedice.

„Predškolske ustanove mogu zamijeniti kvalitetno roditeljsko okruženje ako sustavno provede poticajne razvojne programe.“ (Čudina-Obradović, 2014., str. 57) Boravak u vrtiću tako povećava djetetovu spremnost za čitanje, pogotovo djece čiji su roditelji nižeg obrazovanja. U predškolskoj ustanovi, uz obitelj, važno je zajedničko čitanje, razgovor, širenje i objašnjavanje djetetovog iskustva koji su neophodni za školsku uspješnost.

4. KVALITETNO OKRUŽENJE ZA RAZVOJ PREDČITAČKIH VJEŠTINA

Biološka struktura živčanih elemenata koja pridonosi manjoj ili većoj sposobnosti za usvajanje vještine čitanja nije u potpunosti poznata (Čudina-Obradović, 2002b). Utjecaj okolinskih čimbenika sadrži sve više podataka te se čini da uloga roditelja ima veliku važnost. Međutim, za razvoj vještina čitanja više pridonosi kvaliteta okoline od nasljednih čimbenika. Prema Čudina-Obradović smatra se da je kvalitetna okolina aktivno bavljenje djetetom od rođenja, a prva, čak i prve tri godine, možda su najvažnije za njegov daljnji razvoj. Tada se stvara najveći broj veza i novih živčanih izdanaka nužnih za djetetovo učenje – to je razdoblje najintenzivnijeg razvoja. Okolina koja je sigurna i daje djetetu velike mogućnosti istraživanja povoljno utječe na razvoj djeteta. No, najvažniji čimbenik poticajne okoline su ljudi koji djecu vole, grle, glade i masiraju, pjevaju mu, pričaju i čitaju slikovnice.

Za razvoj predčitačkih vještina bitan je uredan govorno-jezični razvoj djeteta. Roditelji bi trebali svom djetetu osigurati poticajnu govornu sredinu, okružiti ga raznolikim životnim situacijama u kojima treba što više razgovarati s djetetom, objašnjavati mu govorom, pri čemu treba upotrebljavati vrlo jasan govor koji je prilagođen kronološkoj dobi djeteta. Najjednostavniji način poticanja govorno-jezičnog razvoja djece je pričanje priča. Sve dok dijete pokazuje interes potrebno je pričanje priča. Dok djeca slušaju priče, njihova pažnja se usmjerava na slušanje riječi i glasova, što će im kasnije pomoći da čuju riječi i glasove kada budu učili čitati, na glas i u sebi (Centner, 2007.). Pričanje priča postupno povećava djetetovu pozornost, razvija vještine slušanja i proširuje rječnik.

Baš kao i pričanje, i čitanje treba biti ugodno i toplo. „Svakodnevno čitanje priča djetetu omogućit će mu da spozna i da traženje takvog užitka postane njegova stalna potreba.“ (Čudina-Obradović, 2002b, str. 36) Svakodnevnim čitanjem dajemo djetetu

moćnost da uživa u priči, ljepoti riječi i slika, stoga je dobro da za vrijeme čitanja dijete sjedi roditelju u krilu, da i samo gleda u slikovnicu, „prati“ tijek priče na stranici, te da mu roditelj pokazuje gdje se nalazi riječ koja se upravo čita. Namjera nije da dijete nauči čitati, nego da zavoli čitanje, da mu čitanje pruži osjećaj ugone.

U predškolskoj ustanovi centar za čitanje i pisanje treba biti bogato i raznovrsno opremljen tiskanim materijalima kako bi djecu potaknuli na kontinuirano istraživanje. Takav centar aktivnosti čine kutić za pisanje, za čitanje, za slušanje priča te prostor za uređenje i uvez slikovnica koje djeca samostalno nacrtaju. Odgajatelj organizira svakodnevne aktivnosti čitanja djetetu i čitanja s djetetom te ga tako postupno uključuje u proces praćenja teksta. Slušanje i pričanje priča je jedan o najboljih načina upoznavanja djeteta s knjigom. Za vrijeme čitanja slikovnica potrebno je dijete potaknuti da razmišlja o onome o čemu se govori.

Ciljevi učenja početnog čitanja proizlaze iz razumijevanja dječjeg shvaćanja koncepta čitanja, a potrebe svakog djeteta te njegove sposobnosti, interes i stil učenja utječu na određivanje ciljeva i njihovo uključivanje u program. Ciljevi ranog učenja čitanja trebali bi:

- omogućiti djetetu da se sprijatelji s knjigama i čitanjem i da u tome uživa;
- omogućiti djetetu da mu pisana riječ uvijek, u svakoj situaciji, bude nadohvat ruke;
- omogućiti shvaćanje veza slovo-glas i slovo-riječ unutar smislene cjeline;
- omogućiti bogaćenje vokabulara;
- podupirati shvaćanje koncepta pismenosti odnosno vezu između izgovorenih i napisanih riječi;
- razvijati vještine početnog čitanja;
- poticati svladavanje čitanja u okviru svih dnevnih aktivnosti;
- proširivati razumijevanje jezika korištenog u knjigama;
- poticati samopouzdanje djece pri učenju čitanja. (Moomaw i Hieronymus, 2008.)

5. FAZE I PROCESI USVAJANJA TEHNIKE ČITANJA

Da bi se čitanje kod djeteta dobro razvilo, on mora spoznati da postoji abecedno načelo odnosno da se svaka riječ sastoji od glasova. Međutim, da bi to spoznali, trebaju biti sposobni uvidjeti da se svaka riječ sastoji od glasova te da se svaki glas u riječi može raspoznati. Dešifriranje i razumijevanje su dva istodobna procesa koja su potrebna za čitanje. Nema čitanja ako nisu čvrsto povezane jer je dešifriranje, uz razumijevanje bit procesa čitanja. „Dobro razumijevanje proizlazi iz razvijenog govora, a dobro dešifriranje iz razvijene glasovne osjetljivosti.“ (Čudina-Obradović, 2000., str. 13) Dobra razvijenost govora i glasovna osjetljivost stječu se u predškolskom razdoblju, a ovise o prilikama koje su se djetetu omogućile u najranijem djetinjstvu. U to se ubraja susreti s tiskovinama, primjeri odraslih koji čitaju i pišu, slušanje priča, razgledavanje slikovnica, postavljanje pitanja i dobivanje odgovora.

U tablicama su prikazani procesi koji čine bit čitanja i pisanja, te njihovi preduvjeti.

Tablica 1. Šifriranje i dešifriranje, središnji proces: glasovna raščlamba i sinteza (Čudina-Obradović, 2000.)

PISANJE	ČITANJE
Dijete „u glavi“ čuje riječ: MAMA	Dijete vidi napisanu riječ: MAMA
Dijete „u glavi“ raščlanjuje riječ: M-A-M-A	Dijete raščlanjuje riječ na slova: M-A-M-A
Dijete mora znati da svakom glasu pripada neko slovo (A,B,C...)	Dijete mora znati da svakom slovu pripada jedan glas (A,B,C...)
Dijete pronalazi pripadajuća slova za glasove M,A,M,A	Dijete „čuje u glavi“ glasove M,A,M,A
Dijete zamjenjuje svaki glas pripadajućim slovom (šifriranje)	Dijete zamjenjuje svako slovo pripadajućim glasom (dešifriranje)
Pojedinačne glasove povezuje u napisanu riječ MAMA (sinteza)	Pojedinačne glasove povezuje u pročitano riječ MAMA (sinteza)

Tablica 2. Razumijevanje napisanog i pročitanog teksta, središnji proces: razvoj govora (Čudina-Obradović, 2000.)

PREDUVJETI RAZUMIJEVANJA	VRSTE RAZUMIJEVANJA
Govor (rječnik)	Razumijevanje riječi, razumijevanje rečenice.
Čitanje priča	Razumijevanje priče (o kome se radi, što se radi, tko radi, što se dogodilo; početak, sredina, kraj priče; poruka priče)
Poznavanje oblika pisanog teksta	Tekst teče s lijeva na desno i odozgo prema dolje; stranice i položaj teksta na stranici, pravi položaj knjige, veza slika-izgovorna riječ-pisana riječ
Oponašanje čitanja	Razumijevanje smisla prenošenja poruke

Prema Čudini-Obradović kako bi dijete usvojilo tehnike čitanja, ono prolazi kroz određene faze.

Prva faza, *faza cjelovitog prepoznavanja* govori kako dijete kod učenja tehnike čitanja najprije mora razumjeti korespondenciju između cijele riječi i njezina značenja, odnosno, dijete uči napamet značenje cijele napisane riječi. Ta strategija se naziva logografska, koja je tipična za početno čitanje. Prepoznavajući naučene riječi te pogađajući po smislu ostale riječi, dijete može čitati tekst. Pritom čini pogreške jer ne može čitati riječi koje ne poznaje. Riječ, s kojom se prvi put susreće, pogađa prema mogućem smislu rečenice, međutim, ako riječ stoji sama, ne može ju pogađati jer ne zna njezin smisao.

Druga faza naziva se *faza početne glasovne raščlambe*. Kada dijete nauči uočavati značenje riječi, može obratiti pozornost na slova tj. glasove koje tvore riječ. U cjelini teksta, nepoznate riječi pogađa po prvom slovu odnosno glasu u riječi. Tako započinje glasovna raščlamba pomoću koje dijete održava povećanje svijesti o elementima koji tvore riječ.

Treća faza, *faza prevođenja slova u glas (primjena abecednog načela)* je najteža i najvažnija faza u učenju čitanja. Dijete pomoću abecedne strategije prepoznaje slovo i prevodi ga u njegovu glasovnu zamjenu. „U hrvatskom je jeziku veliko slaganje

između pisanoga znaka (grafema) i izgovorenog glasa (fonema), za razliku od mnogih jezika u kojima isti grafem daje različite foneme.“ (Čudina-Obradović, 2002b, str. 20) Ipak, ta faza je najteža djeci jer zahtjeva glasovnu raščlambu riječi i glasovno pamćenje. Većina djece treba poduku u toj vještini, u obliku glasovnog (fonološkog) osvješćivanja i uvježbavanja glasovne raščlambe. Međutim, neka djeca koja ne mogu svladati tu fazu, imati će teškoće u čitanju tijekom cijelog školovanja. Kod prevođenja slova u glasove, djetetova sposobnost čitanja postaje elastičnija i ono može pročitati svaku riječ, pa čak i onu čiji smisao ne poznaje.

Posljednja faza je *faza složenog prevođenja grafičkih u glasovne jedinice*. Ovdje je dijete već vješt čitač i u provođenju slovo – glas koristi se cjelinom gramatičke i sintaktičke strukture, a nove riječi izgovara i naglašava po analogiji s poznatima. U ovoj fazi se rabi ortografska strategija u kojoj čitač više ne rastavlja napisanu riječ na njezine osnovne elemente (grafeme), već uočava poznate pravopisne cjeline. To je kombinacija logografske strategije i glasovne raščlambe, gdje čitač lako i brzo čita cjelovito ono što prepoznaje otprije kao jezičnu i pravopisnu cjelinu. Kada naiđe na nepoznatu riječ, spreman je za njezinu brzu slovno-glasovnu raščlambu.

6. SIMPTOMI KOJI UPUĆUJU NA ODSUPANJE U RAZVOJU PREDVJEŠTINA ČITANJA

Djeca mogu imati teškoće u učenju čitanja ako njihov razvoj iz različitih razloga ne teče harmonično. To mogu biti neurorizična djeca, djeca rođena s niskom porođajnom težinom, djeca koja su kasno progovorila i čiji je jezično-govorni razvoj tekao usporeno, djeca koja rastu u siromaštvu, te čiji su roditelji ili braća/sestre imali teškoće u učenju čitanja. Rano otkrivanje rizika i rano identificiranje odstupanja u razvoju te poduzimanje odgovarajućih intervencija može pomoći u djetetovom razvoju onih predvještina koje su važne u procesima čitanja.

Simptomi koji mogu ukazivati na pojavu teškoće u učenju čitanja:⁵

- nedostatak interesa za slikovnice i knjige
- nedostatak interesa za igre sa slovima i brojkama
- nedostatak interesa za crtanje
- kasno progovaranje i usporeni jezično-govorni razvoj
- siromašan rječnik
- dugo zadržavanje poremećaja u izgovoru glasa
- poteškoće u izražavanju misli i ideja
- poteškoće u prisjećanju prvih riječi, npr. umjesto imenovanja opisuje predmet
- miješanje riječi koje slično zvuče (pegla – tegla)
- agramatičnost u govoru (riječi nisu usklađene u rodu, broju i padežu, npr. tri jabuka)
- poteškoće u učenju pjesmica, brojalica i poteškoće u pamćenju općenito
- poteškoće u razlikovanju slova i brojki

Roditelji puno pridonose uspješnom čitanju stoga je važno je da od najranije dobi osiguraju djetetu dovoljno različitih i kvalitetnih materijala primjerenih njihovoj dobi, da razviju naviku za čitanje, interes i želje za novim znanjima te spoznaju da je knjiga izvor znanja i zadovoljstva.

7. USPORENI RAZVOJ ČITANJA

⁵ <http://www.vrtic-leptir.zagreb.hr/default.aspx?id=102> (23.8.2018.)

Čitanje započinje s obaveznim školovanjem, no prije toga potrebno je razviti cijeli niz predvještina koje se razvijaju već od samog rođenja. Predvještine pokazuju svjesnost djeteta o pisanom jeziku i dobar su prediktor djetetove uspješnosti ovladavanja procesom čitanja. Iako većina djece lako i brzo uči čitati, neka djeca imaju znatnih teškoća pri učenju čitanja. Probleme s čitanjem u djetinjstvu imali su i najveći umovi poput Leonardo da Vinci, Hans Christian Andersen, Albert Einstein te Thomas Edison, stoga, moguće je da dijete sasvim normalne i iznadprosječne inteligencije teško usvaja vještinu čitanja. Specifične teškoće koje se javljaju kod učenja čitanja, a nisu posljedica nedostatka ili nedovoljno razvijenih predčitačkih vještina zovu se disleksija. Uz nju se mogu javiti i teškoće pisanja – disgrafija. Disleksija je jezično utemeljen poremećaj konstitucijskog podrijetla koji obilježavaju teškoće u kodiranju pojedinih riječi, a koje obično odražavaju nedostupne sposobnosti fonološke obrade.⁶ Okretanje riječi i zamjena slova tipično je za svu djecu te ne pripada disleksiji, već je to teškoća u početnoj fazi čitanja. Kao neposredni uzrok disleksije smatra se da je neuočavanje mogućnosti raščlanjivanja riječi na glasove, tj. fonološka neosviještenost. Ta neosviještenost onemogućuje dislektičnome pojedincu da nizove slova prevede u nizove zasebnih, pa zatim povezanih glasova. (Čudina-Obradović, 2002b) Iako se fonološka osviještenost razvija postupno, kod dislektične djece taj razvoj je usporen. Osvješčivanje glasovne strukture izgovorenih riječi je najbolja metoda za sprečavanje i uklanjanje teškoća u čitanju. Prema suvremenim istraživanjima disleksija nije nedostatak vidne i slušne percepcije, već je uzrok u neosviještenosti i nemogućnosti uočavanja i zapamćivanja glasovne strukture riječi. (Čudina-Obradović, 2002b) Temelj je u biološkoj strukturi živčanog sustava, a može biti i nasljedno, pojavljuje se kod djece pri porođaju koja su ostala bez kisika.

Simptomi disleksije:

- teškoće u povezivanju glasova i slogova u riječi
- mijenjanje riječi premještanjem ili umetanjem slogova (vrata – trava)
- zamjena slova i slogova (do – od)
- pogađanje riječi (mračni – mačka, dobar – obad)
- izostavljanje slova i slogova, kao i cijelih riječi (davnina - davni)

⁶ <http://hud.hr/definicije-disleksije/> (27.7.2018.)

- vraćanje na pročitani red ili izostavljanje reda⁷

Djeca s teškoćama često su nesigurna, imaju nisko samopouzdanje te imaju strah od svih zadataka koji zahtijevaju čitanje. Kod vježbanja treba stvoriti veselu i razigranu atmosferu kako bi se odagnao strah.

Usporeni razvoj predčitačkih vještina je znak budućih teškoća u čitanju, a različito se očituje u različitoj dobi. Dvogodišnjaci pokazuju zaostatke u govornom području, rečenice su kraće i jednostavnije, a izgovor riječi je manje točan za razliku od ostalih dvogodišnjaka. Kod trogodišnjaka problem je sa prepoznavanjem rime i teško uče pjesmice u rimi, slabo prepoznaju početni glas u riječi te im je rječnik siromašniji od vršnjaka. Četverogodišnjaci i petogodišnjaci, također teško pamte pjesmice, ne mogu zapamtiti imena, teško uče i pronalaze rimu, dugo zadržavaju ranije pogreške u izgovoru npr. dlaka – glaka. Šestogodišnjaci i sedmogodišnjaci teško uče pjesmice, izbjegavaju igre sa slovima, učenje verbalnog materijala napamet (ili ga prepričaju svojim riječima) te imaju problema s glasovnom raščlambom riječi i/ili s brzim imenovanjem predmeta, boja i brojeva.

U svim ovim navedenim razvojnim razdobljima dijete koje je budući dislektičar ne pokazuje teškoće u slušnoj percepciji, u raspoznavanju zasebnih različitih glasova, a ni u razumijevanju govora.

Dislektična djeca mogu biti djeca slabijeg, prosječnog i nadprosječnog intelektualnog razvoja. Neka djeca koja mogu biti darovita u nekim drugim područjima, a imaju izrazite teškoće u čitanju su darovita dislektična djeca. Na početku, kod učenja čitanja imaju slične simptome kao i djeca slabijeg ili prosječnog intelektualnog razvoja. Posljedica neuravnoteženog razvoja desne polutke mozga zaslužna je za bolje izražene matematičke, likovne ili glazbene sposobnosti. Kod takve djece, njegove teškoće, u školi, su izraženije od talenata jer se iskazuju u učenju čitanja. Tada djetetov talent ostaje neprimijećen te će biti svrstano među djecu s teškoćama. Kako bi se to spriječilo potreban je trud roditelja i škole da se na vrijeme prepozna daroviti dislektičar.

⁷ <http://www.centar-logos.hr/specifricne-teskoce-ucenja/> (27.7.2018.)

8. PRAKTIČNI DIO – AKTIVNOSTI ZA RAZVOJ PREDČITAČKIH

Dana 14.5.2018. provela sam praktični dio u dječjem vrtiću „Izvor“ u Samoboru, u predškolskoj skupini „Zečiči“. Prema Čudini-Obradović provela sam različite zadatke kojima je cilj bio povezivanje sličica s drugim predmetima, ali naglasak je bio na početnom i završnom glasu.

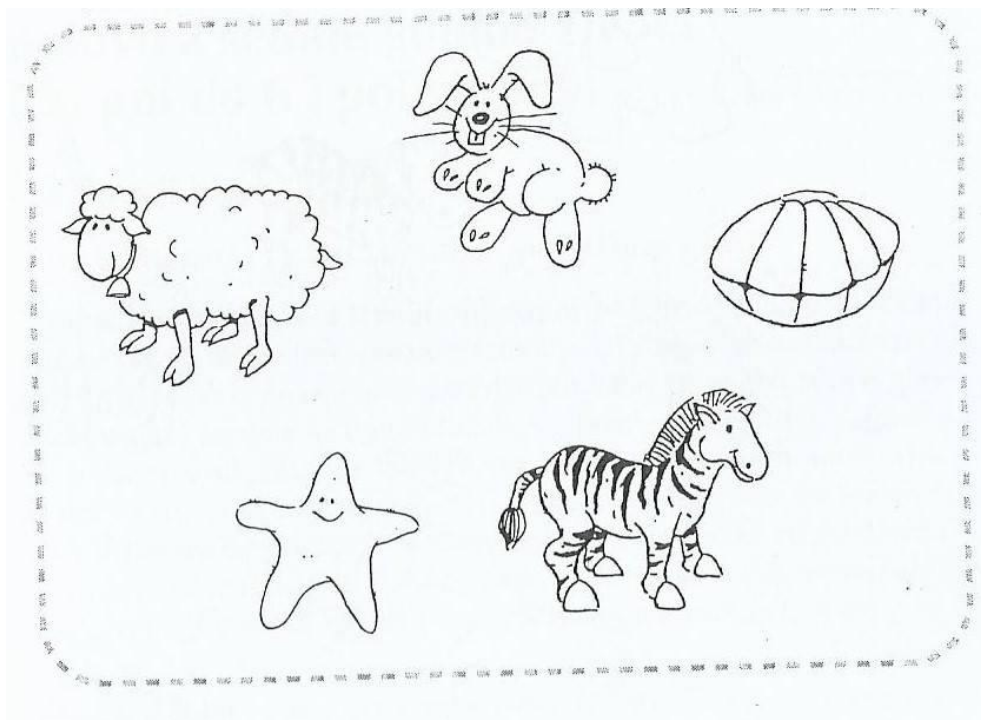
8.1. Opis provedenih aktivnosti u vrtiću

a) Zeko traži prijatelje

Odrasli naglas pročita priču naglašavajući zzz u riječi zeko te zajedno s djecom „traži pravog prijatelja“.

Priča: Jedan je zeko otkrio da njegovo ime počinje glasom z. Ponosno je ponavljao: Ja sam zzz...eko, ja sam zzz...eko. Baš me zanima mogu li pronaći prijatelje koji također imaju ime s divnim glasom zzzz. Pomožimo zeki da pronađe prijatelje.

Najprije neka dijete glasno imenuje sličicu „zeko“. Važno je da uoči prvi glas izgovarajući ga sa zadržavanjem: zzz...eko. Zatim neka imenuje svaku sličicu na stranici, uspoređujući njezin izgovor s izgovorom riječi „zeko“.

Slika 1. Povezivanje životinja prema početnom glasu „z“

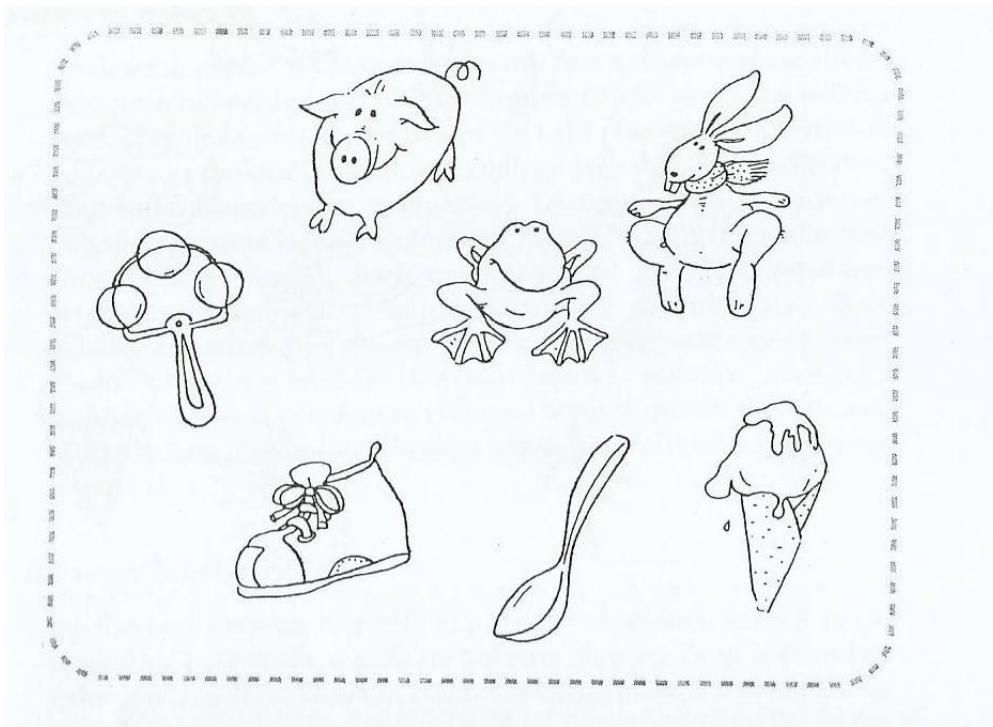
Izvor: Čudina-Obradović, M. (2002b) *Igrom do čitanja*, str. 102

b) Životinje u prodavaonici

Nakon pročitane priče, zajedno s djecom „birmo“ predmet za životinju koju dijete imenuje naglašavajući početni glas.

Priča: Razne su se životinje našle u prodavaonici. Svaka je za sebe željela kupiti onaj predmet koji počinje glasom kao i njezino ime. Pomozi životinjama da pronađu svoj predmet.

Najprije se glasno imenuje sličica životinja s naglaskom na početni glas, izgovarajući ga sa zadržavanjem. Zatim imenovati svaku sličicu predmeta, uspoređujući njezin izgovor s izgovorom imena životinja.

Slika 2. Povezivanje životinja s odgovarajućim predmetom prema početnom glasu imena životinja

c) Slonica Silva slavi

Kad se pročita priča zajedno s djecom se „bira“ predmet za sloničinu gozbu.

Priča: Slonica Silva odlučila je prirediti proslavu rođendana u svom vrtu. Ali, to je posebna proslava. Sve će na toj proslavi počinjati glasom s, baš kao i slonica Silva. Pomozi slonici da pronađe stvari koje su joj potrebne. Traži samo one predmete koji počinju glasom s. Predmete treba obojati.

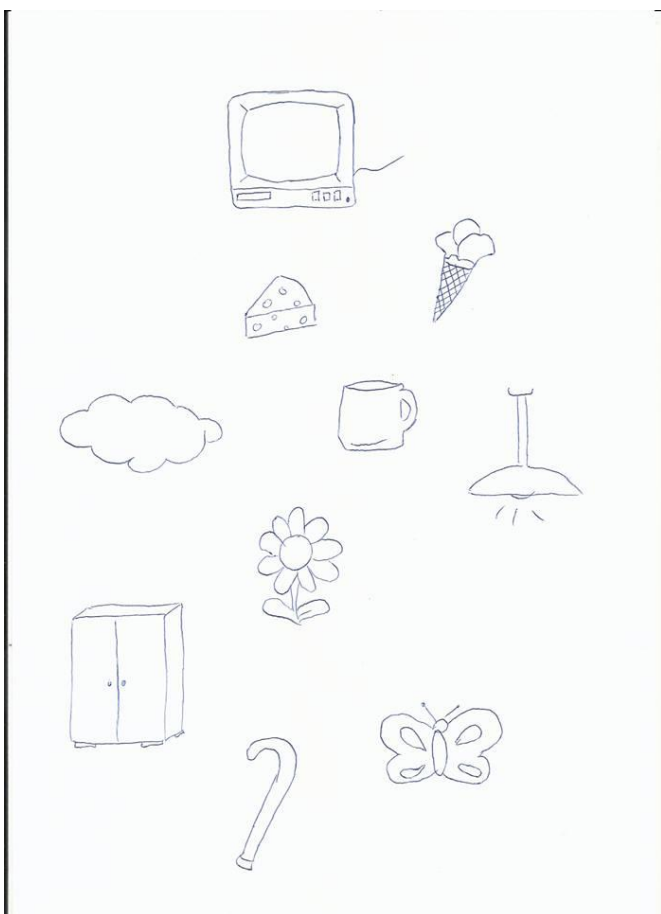
Najprije s djecom uočiti početni glas u riječi „slonica“. Zatim imenovati svaku sličicu uočavajući njen početni glas.

Slika 3. Traženje predmeta prema početnom glasu „s“

d) Završni glas

Na vrhu crteža je slika televizora. Kojima glasom završava riječ televizor? Oboji bojom sve sličice koje završavaju istim glasom kao riječ televizor.

Slika 4. Traženje predmeta prema završnom glasu „r“

8.2. Refleksija o provedenim aktivnostima

Prve dvije i zadnju aktivnost provela sam s djecom na tepihu, a ostale aktivnosti svako dijete je samostalno rješavalo.

a) Zeko traži prijatelja

Na papiru sam imala sličice zeko, ovca, zebra, školjka i zvijezda. Ispričala sam im priču kako zeko traži pravog prijatelja, međutim da mu je potrebna pomoć. Prikazom na sličicu „zeko“ odmah su prepoznali što je. Ponavljanjem riječi „zeko“ te naglaskom na početni glas, ustanovili su kako počinje glasom „z“. Zatim sam im pokazala ostale sličice koje su trebali imenovati, što je uspješno prošlo. Usporedbom ostalih životinja sa sličica, sa sličicom „zeko“ ustanovili su koje životinje su zeki „pravi prijatelji“. Zatim sam ih pitala da li poznaju još neke životinje koje počinju početnim glasom „z“? Odgovori su bili: zmija, zmaj, a dječak F. je rekao žirafa, na što sam odgovorila da riječ „žirafa“ počinje drugim glasom.

- Refleksija provedene aktivnosti

Tijekom ove aktivnosti primijetila sam kako su pažljivo slušali priču. Uspješno su prihvatili i obavili zadatak.

b) Životinje u prodavaonici

Na papiru sam imala sličice raznih životinja i predmeta (svinja, zec, žaba, zvečka, sladoled, cipela i žlica). Najprije sam im ispričala priču kako životinje u prodavaonici kupuju onaj predmet koji počinje glasom kao i njihovo ime, međutim potrebna im je pomoć. Prije nego što su pomogli životinjama, najprije su glasno imenovali svaku sličicu životinje, izgovarajući prvi glas sa zadržavanjem. Nakon toga su imenovali svaki predmet na sličici, također s naglaskom na prvi glas. Uspoređujući izgovor životinja s izgovorom predmeta uspjeli su povezati životinju s odgovarajućim predmetom. Dodatno sam pitala da li mi mogu navesti par predmeta koji počinju glasom kao životinje. Odgovori su bili stolica, stol, žarulja, zdjela. Iako nisu sva djeca bila aktivna u ovom dijelu zadatka, zadovoljna sam jer su se ostala djeca potrudila.

- Refleksija o provedenoj aktivnosti

Cilj ove aktivnosti bio je da djeca prema izgovorenom glasu pronađu njemu određen predmet. Jasno su izgovarali svaki predmet kako bi usporedili početni glas životinje s početnim glasom predmeta. Uspješno su obavili i dodatni zadatak gdje je cilj bio da više razmišljaju i o ostalim predmetima.

c) Slonica Silva slavi

Prije nego što sam svakom djetetu podijelila papir sa zadatkom, ispričala sam im priču o slonici Silvi. Rekla sam kako slonica priređuje proslavu rođendana, ali kako ne želi da to bude obična proslava. Želi da na proslavi sve stvari počnu glasom „s“ kao i slonica. Najprije su imenovali svaku stvar na papiru (ako je bilo potrebno pomogla sam im), te su imali zadatak da oboje samo one stvari koje počinju glasom „s“. Većina djece je ovaj zadatak uspješno obavila. (Slika 6. i 7.)

- Refleksija o provedenoj aktivnosti

Za vrijeme ove aktivnosti djevojčica A. je bila odustala, međutim, kada je vidjela da ostala djeca lijepo sudjeluju i samostalno obavljaju zadatak ponovo se priključila, što mi je bilo zadovoljstvo.

d) Završni glas

Za početak sam im objasnila da pronalazimo predmete prema završnom glasu. Imenovali su sličicu televizor. Ponavljanjem riječi i naglaskom na završi glas ustanovili su da završava na glas „r“. Zatim su imenovali ostale sličice. Nisu prepoznali sličicu „luster“ te sam im pomogla. Potom sam im podijelila papire i svatko je imao zadatak da oboji sličice koje završavaju na glas „r“. (Slika 8.)

- Refleksija o provedenoj aktivnosti

Djeca su aktivno sudjelovala. Prepoznali su sve predmete osim jednog te sam im pomogla. Bilo im je još interesantnije jer su tražili predmet prema završnom glasu.

e) Zvučni domino

Najprije sam brojalicom odabrala dvoje djece koje će prvi igrati, međutim, pomagala su im i ostala djeca. Zadatak je spojiti sličice prema početnom glasu. Sve su sličice prepoznali, jedino dječak M. je miješao slova š i č (čarapa – šarapa). Igra se ponavljala nekoliko puta s drugim igračima. (Slika 9., 10, 11. i 12.)

- Refleksija o provedenoj aktivnosti

Ova aktivnost se ponovila više puta. Djeca su se s veseljem igrala. Zanimljivo je bilo kad su pomagali jedni drugima kod odabira kartica.

Sa svim zadacima sam bila jako zadovoljna jer sam postigla što sam htjela. Djeca su sve aktivnosti prihvatila i na kraju sam zaključila kako ih većina shvaća to što smo radili. Odgajateljica skupine je također bila zadovoljna kako sam provela zadatke i mojom komunikacijom s djecom.

Slika 6.

Slika 7.

Slika 8. Bojanje predmeta prema završnom glasu „r“

Slika 9. Podjela kartica

Slika 10

Slika 11.

Slika 12. Aktivnost teče uspješno

9. ZAKLJUČAK

Kako bi čitanje bilo uspješno potrebno je razumijevanje smisla pročitano­g teksta koje se razvija u predškolskom razdoblju. Djeca kroz igru i svakodnevne aktivnosti usvajaju vještine potrebne za početno učenje čitanja u školskoj dobi. Važno je da djeca dobivaju poticaje iz okoline u kojoj ga odrasli potiču na čitanje raznim materijalima i zanimljivim aktivnostima. Dijete je spremno za usvajanje čitačkih vještina tek kada je razumjelo značenje čitanja, prepoznaje značenje riječi odnosno kada usvoji predčitačke vještine. Dijete uz pomoć odraslih usvaja predčitačke vještine, a to su: svijest o funkciji i svrsi pisanog jezika, pojmovi o tehničkim karakteristikama pisma, svijest o uporabi glasovne strukture riječi te grafo-foničko znanje. Ako roditelji svakodnevno čitaju knjige, djetetov rječnik će postati bogatiji i njihova sposobnost razmišljanja će rasti zajedno s njihovim intelektualnim napretkom. Na taj način djeca uče slušati i govoriti. Kroz aktivnosti koje sam provela u vrtiću cilj je bio prepoznavanje sličica s drugim predmetima prema početnom i završnom glasu. Sva su djeca bila aktivna te ih je većina uspješno i s veseljem obavila zadatke. S obzirom na provedene aktivnosti i uvid u prikazanu literaturu, možemo zaključiti da se predčitačke vještine mogu osmišljenim pristupom vrlo kvalitetno razvijati u vrtiću. Provode se kroz igru i na taj način dijete na prirodan način usvaja nove vještine na temelju kojih će bez većih teškoća savladati početno čitanje u školskoj dobi.

LITERATURA

- Centner, S. (2007.) *Kako zavoljeti knjigu i čitanje*. Đakovo: Tempo
- Čudina-Obradović, M. (2000.) *Kad kraljevna piše kraljeviću: psihološki temelji učenja čitanja i pisanja*. Zagreb: Korak po korak
- Čudina-Obradović, M. (2002a) *Čitanje prije škole: priručnik za roditelje i odgojitelje*. Zagreb: Školska knjiga
- Čudina-Obradović, M. (2002b) *Igrom do čitanja: igre i aktivnosti za razumijevanje vještina čitanja*. Zagreb: Školska knjiga
- Čudina-Obradović, M. (2014.) *Psihologija čitanja: od motivacije do razumijevanja*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga
- Moomaw, S., Hieronymus, B. (2008.) *Igre čitanja i pisanja: aktivnosti za razvoj predčitakih vještina početnog čitanja i pisanja u predškolskoj dobi i prvom razredu*. Buševac: Ostvarenje

Članak:

- Ivšac-Pavliša, J., Lenček, M. (2011.) *Fonološke vještine i fonološko pamćenje: neke razlike između djece urednog jezičnog razvoja, djece s perinatalnim oštećenjima mozga i djece s posebnim jezičnim teškoćama kao temeljni prediktori čitanja*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja. Vol 47, br. 1, str. 1-16

Mrežne stranice:

- <http://www.centar-logos.hr/predcitacke-vjestine/> (22.7.2018.)
- <http://logotherapia.hr/dijagnostika-i-terapija/predcitacke-vjestine/> (22.7.2018.)
- <http://hud.hr/definicije-disleksije/> (27.7.2018.)
- <http://www.centar-logos.hr/specifne-teskoce-ucenja/> (27.7.2018.)
- Mesec, I. (2013.) Program poticanja razvoja predvještina čitanja i pisanja. Zagreb: DV „Leptir“ <http://www.vrtic-leptir.zagreb.hr/default.aspx?id=102> (23.8.2018.)